

Uluslararası Uygur Ara tirmaları Dergisi, Sayı: 3, 2014, Sayfa: 195-202.
Xelqara Uy ur Tetqiqati Jurnali, San: 3, 2014, Sehipe: 195-202.
International Journal of Uyghur Studies, Volume: 3, 2014, Page: 195-202.

«YÜSÜPBEG-EHMEDBEG» D ST N N Ñ UY URÇE V RS YAS : S L TURM N L Z

Gülbe rem M L T V ME SUM Q Z *

“YUSUFBE -AHMEDBE ” DESTANININ UYGURCA VERS YONU: KAR ILA TIRMALI ANAL Z

ÖZET

Bu makalede, Yüsüpbeg-Ehmedbeg destanının Uygur varyantı incelenmi tir. Orta Asya'da Türk boyları arasında yaygın olarak anlatılan bu destanın varyantları çalı mada mukayese edilmi tir. Çalı mada ayrıca “Ehmedxan ve Bozo lan” isimli varyant da incelemeye tabi tutulmu tur. Uygur, Türkmen ve Kazak versiyonlarının benzer ve farklı yönleri üzerinde durulmu tur.

Anahtar Kelimeler: Destan, Varyant, Motif, Karakter, lahî Güç.

COMPARATIVE ANALYSIS ON THE UYGHUR VERSION OF THE EPIC YUSUPBEG AND EHMEDBEG

195

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the Uighur variant of the epic of Yusuf Bey-Ahmet Bey (Bozo lan) and to compare its variants commonly verbalized by Turkic tribes with each other. In addition, its other variant called as “Ehmedxan ve Bozo lan” is also investigated. Finally, it is dwelled on both the similar and different aspects of Uighur, Turkmen and Kazakh variants of this mentioned epic.

Keywords: Epic, Variant, Motif, Character, Divine Power.

Nezeriye nuqtisidin q ri nd , her bir d st n yaki p s v rsiyasiniñ vujutq kéli ide u eser v qieligi d irisidin sirt çiqm ydu. s siy br zl r, ett yer t l ulirimu s qlinidu. l q yul n umumiy mexset bir z özgiri ke uçr ydu. B yan étildi n v qielikke béqindurul n m tivl r q ytidin runl turulup, q yt özgeritilgen umumiy mexset d iriside ul rniñ yéñidin qur turulu i yüz béridu¹. Keltürülgen pikirge «Yüsüpbeg-E medbeg» d st ni yarqin mis l b l l ydu. Mezkur d st n Merkiziy ziyad istiq met tip kéliv tq n Türkiy tilliq eliqler risid keñ t rq l n.

* D ts nt, eri q un sliq nstituti Uy ur un sliq Merkizi Edebiyat un sliq ve Til un sliq Bölüminiñ B li i, Fil l giya Penliriniñ N mziti, Ç N, E-posta: gmolotova@mail.ru.

¹ V. P. nikin, T rriya F lkl r , Kurs L ktsiy, M.: Knijniy D m “Univ rsit t”, 2004, s. 85.

D st nniñ Uy ur v rsiyasi «Yüsüpbeg-E medbeg» n mi bilen t l n. R ssiyaniñ q lyazmil r f ndlirid bir neççe nus isi s ql n n. Uy ur v rsiyasiniñ bir v ri nti (177 (321) inv nt rliq n m rliq S nkt-P t rburg nus isi) S v t devride ne ir étilgen². «Yüsüpbeg-E medbeg» d st ni S nkt-P t rburg e iride erqiy Q lyazmil r nstitutiniñ f ndid s ql nm qt³. Mezkur métinniñ köçürmisi Q z qst n Jum uriyiti Bilim ve Pen Ministrliğı lim K mitéti q r liq « ilim rd si»niñ Merkiziy lmiy Kit p nisi f ndid mevjut⁴. S. F. Id nburg k ll ktsiyasi mun sip «B z l n» serlev ilik métin R ssiyad s qlinip kéliv tidu⁵. Uni köçergüçi M ll bdlre im (qsulıq). Mezkur nus iniñ köçirilgen v qti – XIX esirniñ ikkinçi yérimi. L.V. Dmitri v özi tüzgen k t l gt bu d st nniñ yene n tizimini körsitidu⁶.

«Yüsüpbeg-E medbeg» d st nida Merkiziy ziya eliqliri t ri idiki bezi heqiqi ehvallar ekis tilgen, yeni mezkur t rrit riyaniñ P rsl r teripidin i l étili i ve bu rayondiki liniñ ul r q r i kürü i eks etken. Türkiy tilliq eliqlerniñ köpligen d st nlrird P rsl r sirtqi dü men süpitide körsitilidu. Métinde ul r «Qizilb l r» dep tilidu.

«Yüsüpbeg-E medbeg» d st niniñ s siy me siti ikki z diniñ p liyitige zıç b l liq türde yé ilgen. D st n métini B z l n bilen jiyenliri (Yüsüpbeg ve E medbeg) risida peyd b l n t qunu ve ul rniñ köçü idin b linidu. T qunu niñ vujutq kéli i ve uniñ netijiside z dilerniñ köçü ige B z l n etr pidiki vezirlerdin birisiniñ eset rluq tuy usi b na b lidu. Heset rl r B z l nni z dilerni öz élidin sürgün qili i itiridu.

D st nçiniñ métin qe rim nliri b l n semimiy tuy uliri b yqilip turidu. Ul r nisbeten «yüzi nurluq» ib risi q ll n n. Mezkur ib ridiki d st n qe rim nlrirdin çiqidi n nur – il iy nur, yeni bu q dimiy közq r niñ tesirini körsitip turidu. uñl q d st nniñ s siy br zliiri p rtr ti tövendikiçe yaritil n:

Yüzi nurluq, tili zikr sen li,
Hu uluqluq, murüvetlik, vef li,
ekerdin her sözi bilsen mez li,
Riv yet bilgünçe u nçe b rdur.

Yüsüpbeg ve E medbeglerniñ p rtr ti elçilerniñ teripli i rqliq çoñqurla turul an. y- n – Ürgenç kiminiñ elçisi ul rni Rustem bilen séli turidu. z dilerni süretle te « rsl ndek», «ilpizdek», «Ömer kebi d letlik», « Rumi Qeyservedek», «Jef rdek sözli i» q t rliq épit tl rni q ll n n. D st nçi teripidin Yüsüpbeg ve H urbeglerniñ dind rli imu nezerde tutul n.

z dilerniñ nurluq yüzi eqqide uni tekitle l zimki, mezkur ususiyetlerge eliq iz ij diyitide peqet ökümd rl r ige. z dilerniñ «nurluq yüzi»ni r n mif l giyaside mevjut b l n «f rr»niñ men si bilen séli turu q b lidu. «F rr» – p r vençilik, ökümd rliq qudrinininiñ iz i⁷. Deslepte, «f rr» p rs nl turul n il süpitide vujutq kelgen b lu i mümkün. yrim letlerde f rr – be it-s det, rizq, te dir simv lik derijide isp tlinidu. Bu men d Gr kl rdiki Ti , rimliql rniñ F rtun , g niyl r bilen teñk kélidu. Peydin-pey liy il iy rizq –

² D st nl r: Uy ur eliq D st nlriri (rrip ve Senem. Yüsüf ve E med), T pli uçi: B tur Er idin v, J zu i, lmut 1982.

³ B z gl n, L ningr dsk td l ni , N N SSSR v.346 (321).

⁴ Ts ntr ln ya N ucn ya Bibli t k K mit t N uki M N RK, rm – 146 (Mikr film).

⁵ B z gl n, L ningr dsk td l ni , N N SSSR v.346 (321).

⁶ L.V. Dmitri v , K t l g Tyurkski Ruk pis y nstitut V st k v d niya R N. M.: V st çn ya Lit r tur , 2002, s. 460-464.

⁷ B l y ntsikl p diç skiy Sl v r, Mif l giya, M.: B l ya R ssiysk ya ntsikl p diya, 1998, s. 569.

nurluq f r r b razi yüksek ökümd rliq küç igisiniñ simv liniñ körsetküçige yl n n. Uy ur f lkl ridimu «nurluq», «nur çéçi » m u men d uçri idu.

s siy qe rim nl r brazini vujutq keltürü te, d st nçi, eñ ldi bilen, qe rim nliq qisse, ik ye, çöçeklerge mur jiet qilidu. Mesilen, Yüsüpbeg ve E medbeg yüksek eqil igiliri: yette yé id mektepke b ridu, qisq muddet içide ilimniñ emme qirlirini, eskiriy m irliqni igelleydu. Métinde id l qe rim n-q di uçri b razi yaritil n. B rliq p sl r qe rim nliri kebi Yüsüpbeg ve E medbegler t qi qiyapiti güzel, q miti kéli ken. Ul rniñ p k e l qliqli i l ide tekitlinidu. Yüsüpbegke qe rim ne uyq s (u limis qiriq kéçe-kündüz u lim y küri idu, u lis – qiriq kéçe-kündüz y nm ydu). Métin b yiçe, z dilerge q r qm sliq, sözidin q ytm sliq, ir de ususiyetler mun sip. Mesilen, Güzel Yüsüpbegke uniñ dinini q bul qils , yatini s ql p q lidi nli ini éytq nd , bu tevsiyeni ret qilidu. Esirge élin n Yüsüpbeg, dü mini ldid éç q r qm ydi anli ini, éç q ç n b ysunm ydi nli ini, uniñ q r i küre tin b t rm ydi nli ini éytidu. mpr viz t rliq t l nti Yüsüpbeg brazini Q r qut- t b razi yéqinl turidu. Eger Q r qut-tiniñ esv bi q buz b ls , Yüsüpbegniñ – dut r.

Qe rim nl rniñ s kr lli i (liy isletlikligi) ve pr f nli i (pes isletlikligi) idiyesi l sürülgen⁸. z dilerniñ s kr lli i Qizilb l r ökümd riniñ izmetçisi Mirz Memetniñ b razi q rimu-q r i türde éçip bérilgen. ld m ltisi çü ürülgen Yüsüpbeg ve E medbeg esirge élinip, qiynili r qiliq yat sini idin ötidu. mpr viz t rliq t l nti , e l qiy p kli i ve güzel t qi qiyapiti bilen Yüsüpbeg ve E medbeg tutqunliqtin z t b lidu. D st nd s siy qe rim nl rniñ sin ql rdin ötü i ve j p l r t rti r qiliq t vlini i körsitilgen. ld m ltisi çü ken Yüsüpbeg ve E medbeg, esirge linip, q m l nd d n l r terbiyesidin ötidu. Zind nd z diler B b Qember bilen t nu idu. Umumen, f lkl r j nrlirid uçri idi n m ysüpet br zi n yiti qiziq rliq. Mezkur br z, eñ ldi bilen, nesi et r qiliq z dilerge t r y l körsiti izmitini t quridu. Ölüm bilen b l n mu mile r qiliq z dilerniñ e l q- ulqi liy pellige kötürilidu. Endi eksinçe Güzel niñ izmetçisi Mirz Memetniñ pesligi yarqin gevdilendürilidu. U – Güzel tin in m li üçün ld mçiliqq b ridu.

D st nd Yüsüpbeg ve E medbeg m ir eskerler süpitide ekis étilgen. Heqiqiy musulm n b l n Yüsüpbeg ve E medbeg ll ve enbiyal r, im ml r ismini yad élip, uru q kiri idu. Küre piz dlirini tesvirle te d st nçi ll niñ ul rni q ll p-quvetli ini l ide tekitleydu. Mezkur piz dl r «Yüsüpbeg-E medbeg» d st nini «Gör li» p si bilen yéqinl turidu. D st nçi qisqıçıl Yüsüpbegniñ Elve ji ve E medbegniñ ey Serr bq q l bergenligi, yeni ul rniñ murid b lu i ekis ettürülgen. Mur id t ll v l ndin k yin d st n qe rim nliriniñ öylini i ve ul rniñ ökümd rliqq t yinlini i b yanlinidu (Yüsüpbeg – H r zm , E medbeg – H z r sbq). Muniñ bilen z dilerniñ peydin-pey q l keltürgen derijiliri körsitilgen: esker-q di uçri, ililik esker-ökümd r.

D st nd çü m tividin runluq p ydilini n. Çü r qiliq yüz b ridi n v qieler eqqide qe rim nl r uçur yetküzülidu. t p ötkende, Güzel q Misirni Yüsüpbeg ve E medbegler teripidin i l étili i eqqidiki çü , z dilerniñ eterlikke duç kéli i eqqidiki urbegniñ çü i, zind ndin z t b lu i eqqidiki Yüsüpbegniñ çü i, Q r közniñ çü i (ul rd Hezreti li Q r közniñ sl m dinini q bul qili iniñ l zimli i ve zind ndiki Yüsüpbeg, E medbeglerge yardım qili i eqqide everler yetküzülidu). Mezkur piz dl r r qiliq musulm n b l n z dilerniñ k pirl r lide zind nd l l t m qlini i idiyesi l sürülgen.

D st nd il iy küçlerniñ qe rim nl rni q ll p-quvetli i mesilisige l ide köñül bölünge. Birinçi körünü i, tutqun tilgen z diler deriyadin ötü te ll din yardım tilep mur jiet qilidu. Hezreti Sul ym n ll niñ perm nini ijr éti üçün Q yq ptin divilerni élip kélidu. Ul r

⁸E.M. M l tinskiy, P tik Mif , M., V st çn ya lit r tur R N, 4- izd ni , 2006, s. 32.

y n bir çin rni julup élip, z dilerge körük quridu. kkinçisi, yéqidler Yüsüpbeg bilen E medbegniñ b ysunmaydi anli ini b yq p, ul rni su çökürüvetmekçi b l nd , Yüsüpbeg ll mur jiet qilidu. u v qitt ezreti imerd n yéqidlerge su sekre ke buyruydu. Yüsüpbegniñ mur idi m ysipet qiyapitide peyd b lup, dü men eskirige nesi et étip, z dilerni Güzel q s q-s l met yetküzü ke köndüridu. Mezkur piz dl r b q v rsiyal rd y q. Üçinçi q tim, Güzel niñ perm ni b yiçe Yüsüpbeg ve E medbegke t ya dur nd , evliyal r u t l rni j ll tl r q yturup tidu. Bu möjize m tivi qe rim nl r zerbe yetküzü ke b lm ydi nli ini b yan qili üçün q llinil n. Qe rim nniñ bu q t rliq isletlerge ige ikenligini çü endüridi n m tiv ézil burunqi devir qe rim nliq p slirid ertilik türde run l n. Sevevi, ul rd s siy br zl rni dü menniñ j z sidin q di uçi il l r m tivi y q. Mesilen, « lp mi » p sid s siy br z çkim ze im étilmeydu: uniñ ye qiliç, ye q ötmeydu. Endi k yinki devirler d st nliri métinliride (XV-XVIII esirlerde) qe rim nl rniñ t p ötken isliti q di uçi il l r brazi bilen lm turul n.

Yüsüpbegniñ Güzel iri bilen mun ziriside q z n n libiyiti E medbeg ikkisiniñ zind ndin z t qilini i sevep b lidu. Yüsüpbeg Güzel niñ d ñqi çiqq n iri – Kökçini yéñip çiqidu. Mus biqiniñ ertliri b yiçe lip çiqq n Yüsüpbeg z tliqq éri idu. und ql Yüsüpbeg bilen E medbegniñ keynidin q l p kelgen Kökçi b çili idiki Qizilb l r bilen küri i b yan étilgen. E medbegniñ Kökçini yéñip çiqi i ve uni qetl éti i tepsiliy türde ekis étilgen.

D st nd « yaliniñ t y küni y ldi iniñ öyge q ytip kéli i » m tivi s ql n n. Yüsüpbeg bilen E medbeg yurti q yti v qti E medbegniñ yaliniñ t yi künige t r kélidu. V. M. Jirmunskiy Özbek v rsiyasini tek ürüp, «Yusuf- m t» d st nid lp mi niñ r li k -inil r risid bölüngenligini éniql ydu. limniñ tekitli içe, Yusufq d st n qe rim niniñ p liyiti t luq mun sip b lup, m tq « yaliniñ t yi küni q ytip kéli » vezipisi yüklengen⁹. uñl q « lp mi » p sidikige l tilip ötken m tivniñ ldid ökümd rliqniñ özgiler teripidin q l éli i yüz béridu. Eger « lp mi » t törige lp mi niñ tisiniñ qulidin tu ul n li lturs , «Yüsüpbeg-E medbeg» d st nid vezirler Yüsüpbeg bilen E medbegniñ yéqinlirini sürgün qilip, ökümetni öz q li lidu.

Yüsüpbeg ve E medbeglerniñ q ytip kéli m tivi bilen ziç b l liq b l n yene bir m tiv – eriqte keñ t rql n s q yti m tivi. Métinde b yanlini içe, Yüsüpbeg ve E medbeglerni dü men qetl qil nli i eqqide ever t rqlidu. Buni ñli n nisi Leel n, Er- li n, Gülesel, Q ldi ç ve urbegler q y udin köz ya qilip, k r b lidu. Ul rni Yüsüpbeg B b Qember bergen Hezriti imerd n dulduliniñ izidin élin n t pr qni sürtü bilen s q ytidu. eriq f lkl rid run l n m ysüpet B b Qemberniñ brazi Merkiziy ziya eliqliri sl m dinini q bul qil ndin t rtip kirip özle ken. Musulm n mif l giyasid B b Qember brizi Hezriti li ismi bilen ziç b l liq. U – ezriti liniñ duldulini b qquçi. Türkmenlerniñ eliq iz ij diyitide B b G mb r s z esv plirini (dut rni) ke ip etküçi, muzik e liniñ im yiçisi funksiyasini tcuridu¹⁰. D st nd B b Qember bilen zind nd yatq n Yüsüpbegniñ dut r yasi i, dut rni s z keltürüp, éyti i mus biqisidin yéñip çiqi imu teseddupi emes. M ysüpet B b Qember zind nd z dilerge hertereplime telim béridu. Bu idiye Yüsüpbeg bilen E medbegniñ zind n t lini m tivi bilen ziç b l liq tereqqiy etküzülgen. uni tekitle l zimki, d st n v qieligi b yiçe, Yüsüpbeg mus biqige çü kende, Güzel niñ eznisidin keltürülgen ltun s zdin b t rtip, özi yasi n dut rni ek li ni telep qilidu. Bir tereptin, Yüsüpbegni sil b liq s z qiziqturn ydi nli i, öz q li bilen yasi n esv p etiv rliq ikenligi, uniñ éç b yliqqa qiziqm ydi nli ini tekitle üçün b yan ns , ikkinçi tereptin, qe rim nniñ öz emgigi sulini qedirli i, yeni ddiyliqq intili i körsitilgen. Mezkur piz d Yüsüpbeg brazini s pil r yéqinl turidu. Métindiki Yüsüpbegke it k r met (j qun

⁹ V. M. Jirmunskiy, *Tyurkskiy G r iç skiy p s*, L.: N uk , 1974, s. 195.

¹⁰ *Mif l giç skiy Sl v r*, M.: S v tsk ya ntsikl p diya, 1990, s. 272.

urup éqiv tq n deriyaniñ Yüsüpbeğke b ysunup, ikkige yrılıp, uniñ eskirige y l éçi i), uniñ dind rli i sözimizge delil b l l ydu.

Yüsüpbeğniñ Misir b l n herbiy yürü ini b yanli nd , b dur-p lv nl r risid rsl n-b dur tilip ötidu. D st nd b yanlini içe, rsl n, Z yrg , Y m p lv nl r Güzel eskerliri üstidin libiyet q zinidu. rsl n p lv nniñ herbiy m ritige eyr n b l n Yüsüpbeğ, uni ç qirtip keltürüp, kimdin te sin l nli ini s r ydu. u v qitt 130 ya liq rsl n p lv n qizilb l r bilen küre ken Gör li, H ld r- n, H s n, v z- n ve b q p lv nl rni körgenligini éytidu.

Ust dl rni sizge b yan eylesem,

ej et Gör lini körgen men.

J nimni j nige qurb n eylesem,

Sult nl rniñ sult nini körgen men.

Yuqurid éytil nl r bilen d st nçi tiñ i uçıl r a qizilb l r bilen küre ken b dur l rni eslitip ötidu. t l n Gör li z m nidiki p lv nl r isimliri ve rsl n p lv nniñ küri i d st nçiniñ «Gör li» p sini ya i bilgenligidin dérek béridu.

Me rupi q yt i lep çiqq n Türkmen v rsiyasi bilen «Yüsüpbeğ ve E medbeg» d st niniñ lit gr fiyalik ne irini ügenduq. D st nniñ lit gr fiyalik ne iri Q z qst n Jum uriyitiniñ Milliy kit p nisi q lyazmil r f ndid s qliniv tidu. K t l gt mezkur métinniñ tili Özbekçe dep körsitilgen. mm uni qup çiqq nd , tilini durus éniqlimi n dégen y kelduq. Peqet birl yerde Yüsüpbeğ ve E medbeg Özbek dep t l n. D st n tili uy urçe. Mezkur lit gr fiyalik ne irni (qisq rtip – LN dep yazimiz) yuqurid t l n Türkmen v rsiyasi (qisq rtip – TV dep körsitimiz) bilen séli turduq. Ul rd b yq l n yrimçiliql r tövendikiçe:

– B z l n ikki siñlisini -beg ve B b beglerge t l liq qilidu (TVd – jib k ve B b b k);

– TV b yiçe Yusup 14 ya q t l nd , tisi ölüp kétidu (LNd und q melum t y q);

– Yusup ve m d bul q yénidiki S vz v r n mliq yerge köçüp b ridu (LN – S r b);

– TVd tl rniñ isimliri körsitilgen: Yusupniñ éti – M rgir, Güzel niñ – P dip y, LN – Güzel niñ ti – B dp y t l n;

– Qe rim nl r isimlirid yrimçiliql r b yqilidu: Gul tidj – Gülesel (Yüsüpbeğniñ yaliniñ ismi), din -giz – Gül diçe (E medbegniñ yali), b d n – Q rli ç- yim (Yüsüpbeğniñ siñlisi), B b G mm r – B b mir, Mirz mm t – Mirz Re met (Güzel niñ izmetçisi), S p gli Ç k n – S f gri Ç f n (Gör liniñ girti);

– P lv n S p gli Ç k nniñ yé i her il körsitilgen – 145 ya , 30 ya .

Yuqurid körsitilgen yrimçiliql rdin sirt Me rupi teyyarli n métinde zind n küzetçisi H mz brazi diviler brazi yéqinir q tesvirlengen. und ql , Türkmen v rsiyasid Yusupniñ buyru i Gurg n deriyasiniñ b ysunu piz di, yüz béridi n eterlik eqqide Gul tidj niñ çü i run l n.

«Yüsüpbeğ-E medbeg» d st niniñ Q z q v rsiyasi be v ri nti bilen melum. U métinler «Medeniy mir s» memliketlik pr gr mmisi b yiçe ne ir étilgen «B b l r söz » s riyasiniñ 47 t mi kirküzülgen. Ul rniñ birinçisi «B z l n, m tb k jen Jüs pb k» dep t l n b lup, 1904-jili Q z nd ne ir tilgen. kkinçisi – «Jüs p- m t ik yasi» b lup, B z r jir vdin yézip élin n. Üçinçisi «Qiss -i B z l n» eliql jir vi Ezimb y Bij nülidin yézivélin n. Törtinçisi –

«Kiss -i m t-Jüs pb k», kim tereptin t qul nli i n melum, Q st n yd yézivélin n. Endi be inçisi b ls , «B z l n», Q r q lp qst nd jir v bdimur t K ñrb yülidin yézivélin n. T. kim v niñ körsiti içe, b y K zb ng nuli v ri ntiniñ t m ml n n v qti d st nniñ irid tövendikiçe yézil n: «T ri niñ b r miñ ék jüz t qs n j t n jilind r j b yind t m m eyl dim»¹¹. Mund q melum t uy ur v rsiyasidimu mevjut – d st nniñ yek enbe 1290-jili t m mli nli ini éytip ötidu. Perez qili imizçe, b y K zb rg nuli d st nniñ uy ur v rsiyasi bilen t nu b l n. Her ikki métinde v qielik bir il b yan étilidu. Bir z periqler b yqilidu. Mesilen:

Uy ur V rsiyasi

- B z l nniñ beg isimliq bir veziri b r. Siñlisi Leel n- yim öylendüridu. Yüsüpbeg ve E medbegler tu ulidu.
- Yüsüpbeg ve E medbeg yette yé id mektepke b ridu. Qisq muddet içide emme ilim, herbiy m retni igelleydu.
- Ürgençniñ ökümd ri: N dir sult nniñ li Er-Eli n
- Güzel Misirniñ ökümd ri
- Kökçe tutqun élin n Yüsüpbeg ve E medbeglerni Güzel q süretlep béri i
- ir Kökçe Yüsüpbeg ve E medbegni ile bilen q l çü ürü me sitide lige b ridu
- Kökçe özini Mirz E med dep t nu turidu
- Gör liniñ girti – rsl nbeg
- Güzel eskerliri bilen b l n t qunu ikki q tim yüz béridu. Birinçi q tim jeñ meyd ni urbeg ve H ld r- n q tni idu. kkinçiside – rsl nbeg
- B b Qemberniñ mesli iti b yiçe Güzel ikki qizni elçi qilip evetidu:

Q z q V rsiyasi

- B z l nniñ jib k ve B b b k isimliq ikki veziri b r. Ul rni siñilliri öylendüridu. kki vezirniñ ulliri – Jusipb k ve m tb k tu ulidu.
- Mund q melum t bérilmeydu. Ul rniñ ya i vçi ve ç v nd zli i körsitilidu.
- Ürgençniñ ökümd ri: N dir sult nniñ li rg li n.
- Köz l «M l jurti»niñ ökümd ri.
- Bu piz d y q.
- Mirz M m t bu funksiyani t quridu.
- Kök – Jüs pb k mus biqige çü ken irniñ ismi. Bu v rsiya b yiçe Kök ve Mirz M m t – her il demler.
- Gör liniñ girti – S p ugli g n.
- Peqet birl t qunu yüz b ridu. Uniñd jeñge S p ugli g n q tni idu.

¹¹ B b l r Sözü, 47-t m, l m ti, 2008, s. 357.

Bibiniyaz (tutqun çü ken z dilerniñ jurtdi i) ve Q r köz (H mz niñ qızı). Yüsüpbeğ peqet B b Qember bilen tüzümge kélidi nli ini éytidu.

- Yüsüpbeğ Q r közge, E medbeg Bibiniyaz öylinidu. B b Qemberni b y k r v n bilen Çin-M çin evetivétidu. Misir öküm r n qilip musulm n dinini q bul qil n Güzel ni q lduridu, ndin Yüsüpbeğ 30 misr d öz yatini b yan étidu.

- B b Gum rniñ mesli iti b yiçe K z l Q r közni qiriq kénizek bilen evetidu. Q r köz B b Gum rniñ ölgenligini éytq nd , uniñ jesidini ltun t vutt eveti ini telep qilidu.

- Jusipb k B b Gum rni Q r közge ve yene ikki güzelge öylendüridu. D st n Jusipb kniñ ltun s z çélip éytq n n isi bilen t m mlinidu (8 misr).

Juqurid körsitilip ötken yrimçiliql rdin b q ikki v rsiyadiki iriy b yand periq b r. b y K zb rg nuliniñ impr viz t rluq t l nti sézilip turidu. Uy ur v rsiyasid mevjut b l n yrim iriy piz dl r q z q v rsiyasid y q. yrim piz dl r b y K zb rg nuli teripidin keñirek iriy b yan étilgen.

Q z q v rsiyasiniñ q l n v ri ntlirid d st n t qunu i q lm ql rniñ Q z q yérige ujumi bilen özgertilgen. Bibiniyazniñ r li kéneytilgen. Mesilen, Kök bilen Jüs pniñ éyti i id vezirlerniñ dil yekün çiqiri i , B zu l nniñ p lvini – imni zind ndin b iti q küç çiqiridu. Bu métinde Kök niñ j z lini i, Köz l niñ bé ini B zu l n ç pq nli i b yan étilidu.

Merkiziy ziya t rrit riyasid istiq met étiv tq n, t ri ve medeniyet je ettin yéqin b l n, Türkiy tilliq eliqler risid keñ t rq l n «Yüsüpbeğ-E medbeg» d st niniñ v rsiyalirini séli turm ügini uni körsitiduki, ul rd yrim yerlik l idilikler öz eksini t pq n b lsimu, s siy idiye s qlinip q l n. V rsiyal r yrim özgiçiliklerge ige, mm umumiylıqmu köp. D st nniñ s siy yadr si s qlinip qélip, isiml r, yer n mliri, bezi métinlerde b yqi inimizdek, d st nniñ s siy t qunu i yerlik t ri q m sl turul n. Her bir d st nniñ v rsiyaliriniñ peyd b lu i eliq iz ij diyiti f ndini béyitq nli ini tekitlep ötmekçimiz.

P Y D L N L N MENBELER

- N K N V.P., **T r i y a F i k l r** , Kurs L ktsiy, M.: Knijniy D m “Univ rsit t”, 2004.
- **B b l r Sö z** , 47-t m. l m ti, 2008.
- **B l y ntsikl p diç skiy Sl v r** , Mif l giya. M.: B l ya R ssiysk ya ntsikl p diya, 1998.
- **B z gl n** , L ningr dsk t d l ni , N N SSSR v.346 (321).
- **D st nl r: Uy ur eli q D st nliri (r i p ve Senem. Yüsü f ve E med)** , T pli uçi: B tur Er idin v, J zu i, lmut 1982.
- DM TR V L.V., **K t l g Tyurkski Ruk pis y** nstitut V st k v d niya R N. M.: V st çn ya Lit r tur , 2002.
- J RMUNSK Y V. M., **Tyurkskiy G r iç skiy p s. L.**: N uk , 1974.
- M L T NSK Y . M., **P tik Mif** , M., V st çn ya Lit r tur R N, 4- izd ni , 2006.
- **Mif l giç skiy Sl v r** , M.: S v tsk ya ntsikl p diya, 1990.
- **Ts ntr ln ya N uçn ya Bibli t k K mit t N uki M N RK** rm – 146 (Mikr film).

P Y D L N L N MENBELER

- N K N V.P., **T r i y a F i k l r** , Kurs L ktsiy, M.: Knijniy D m “Univ rsit t”, 2004.
- **B b l r Sö z** , 47-t m. l m ti, 2008.
- **B l y ntsikl p diç skiy Sl v r** , Mif l giya. M.: B l ya R ssiysk ya ntsikl p diya, 1998.
- **B z gl n** , L ningr dsk t d l ni , N N SSSR v.346 (321).
- **D st nl r: Uy ur é li q D st nliri (r i p ve Séném. Yüsü f ve É méd)** , T pli uçi: B tur É r idin v, J zu i, lmut 1982.
- DM TR V L.V., **K t l g Tyurkski Ruk pis y** nstitut V st k v d niya R N. M.: V st çn ya Lit r tur , 2002.
- J RMUNSK Y V. M., **Tyurkskiy G r iç skiy p s. L.**: N uk , 1974.
- M L T NSK Y . M., **P tik Mif** , M., V st çn ya Lit r tur R N, 4- izd ni , 2006.
- **Mif l giç skiy Sl v r** , M.: S v tsk ya ntsikl p diya, 1990.
- **Ts ntr ln ya N uçn ya Bibli t k K mit t N uki M N RK** rm – 146 (Mikr film).